

Uixellar: hapax amb la grafia *uxellar* en la versió del S. xv del *Regiment de Sanitat* d'Arnau de Vilanova: «Mas emperò, quant hom serà despertat, pos-se hom un poch de sobines [e se pot] un poch reposar per *uxellar* los membres, e majorment per egualament de les junctures spinals» (*Obres Cat.* II, 216.11); la versió de Sarriera, c. 1305-10, duu: «Mas, com hom serà despertat, se pot hom estendre e esteniar (=estenillar) de sobines, e posar-s'í un poc per donar *egualtat* als membres, e majorment a les junctures de la espina» (ib., 128.17ss.); l'editor posa en el «Glossari» *uxeller* 'donar igualtat' amb el text ll. *ad equationem*, molt probablement reproduint-lo del text en llatí.

UIXER, 'mena d'embarcació per a transport de cavalls i tropes' (ant.), que té correspondències en l'it. ant. *usciero*, *usciero*, i el fr. ant. *huissier*, tots dos documentats ja fi S. XII: mot l'origen del qual encara no està ben explicat; alguns consideren el cat. *uixer* un manlleu de l'italià, altres del francès, i en aquestes llengües l'expliquen com a derivat del ll. *OSTIARIUS* o del subst. *uscio* o *huis* (OSTIUM 'porta'), atenint-se al fet que alguns dels vaixells d'aquest tipus tenia en proporció més o menys gran (no se sap quina) una porta o obertura a la popa per a l'embarcació de cavalls; aquesta tesi presenta, però, certes dificultats greus; altres erudits han explicat l'it. *usciero* com a manlleu de l'àrab *ʿuṣārī* 'mena d'embarcació', mot ben arrelat en aquesta llengua i antic, usual a l'orient com en el magrebí i hispano-àrab; l'objecció que s'ha fet a aquesta derivació, amb l'allegació que la paraula aràbiga designava una altra mena d'embarcació, no sembla estar ben fonamentada, i per tant és molt probable que el mot romànic fos un manlleu de l'àrab *ʿuṣārī* (pron. *ʿuṣeri* en àrab vulgar) i que la seva generalització en el Mediterrani fos deguda al fet que hom hi hauria vist, segons el país, un adj.-subst. en *-er(e)*, derivat de l'it. *uscio* 'portella', fr. *huis* i cat. *uix* 'porta'. □ 1.ª doc.: 1312 (?),¹ 1320.

Mot molt ben documentat en escrits del S. XIV. El trobem primer en una carta de 1320 del rei Frederic de Sicília al rei català de Jaume II, el seu germà, en la qual aquell li diu que «nós seriem aparellats d'enviar tantost aquest estol nostre ab los *uxers* segons la requesta d'En Bertran Galifa misatge vostre» (Finke, *Acta Arag.* III, 385). Després en: Muntaner «Devets saber que com l'armada fo ordonada en Pisa per venir e acórrer al castell de Càller, foren vuit-e-tres galees de genoveses e cinc de pisans, e sis *uixers* e sis sagesies --- així que foren tota hora ben seixanta veles qui portassen de Pisa» (*Cròn.*, cap. 284, Col. Pop. Barc., VIII, 44.5), «e d'altra part havia l'almirall (=En Francesc Carròs) vint-e-dues galees, entre galees e *uixers*, e vuit entre llenys e topes que s'havia feïtes per anar per l'estany» (ib. VIII, 45.28); doc. de 1329 «Els dits *uxers* [francesos] vengren en Cerdanya et ronperen per fortuna en la Galura prop lo castell de la Faua» (*BABL* II, 194); 1346 «lo *uxer* d'En Jacme Ferrer per anar al riu de l'Or al jorn de San Lorens» (*DAG.*); 1348 «eren XIV galeas, VIII *uxers* e III naus, e de VII

en VIII lenys de càrrech, que portaven vitualla» (Villanueva, XXI, 271); inv. de 1354: «It. paella de servar, it. la scala del dit *uxer*» (Bofarull, *Ant. Marina Cat.*, p. 79).

Entre els exs. que cita Eberenz (*l. c.*, 224-5) n'hi ha nombrosos procedents de documents de la cancelleria reial de 1352-1359: en un de 1352 hom es refereix a «*uxers* oberts per popa»: «XL galeas, de les quals les XIII sien grosses, en les quals haja X *uxers* oberts per popa», i en un altre de 1353 hom equipara *uxer* amb una «galea gran per portar cavalls»: «que encontinent liure a nós o ha nostre procurador un *uxer* o galea gran per portar cavalls». Altres exs. en la *Cròn.* del rei Pere Cerimoniós: el rei en parlar de la seva expedició a Mallorca ens diu que l'infant En Pere va prendre terra en el port de Peguera «ab una partida de les galees e *uxers* del nostre estol» (Ed. F. Soldevila, p. 1048b),² i afegeix: «E alguns hòmens a cavall nostres, qui hagueren primerament trets los cavalls dels *uxers*, seguiren-los (los=la gent de peu del rei de Mall.) tro a mijja llegua» (p. 1048b); altres exs. en aquest text a pp. 1046b, 1049a.

En un document de 1354 hom fa aquesta descripció d'un *uixer*: «Fo liurat l'*uxer* apellat Sant Pere de Roma --- aparellat de popa a proa de banchs e de banquets et de punta peus, et davall entaulat de popa a proa et fornit de totes ses estanques per los cavalls a levar et ab dos castells un a popa et altra a proa ab tot son entaulament et ab coronas et traverses per manament del Capità» (Bofarull, *l. c.*, p. 78).

Evidentment, *uixer* era una galera gran que, a més de servir d'establa per a cavalleria, s'emprava com a vaixell de guerra. Bofarull en el seu esmentat llibre ens dóna aquesta informació: «para la guerra se empleaban principalmente las galeras y los *uxers*; éstos tenían para su defensa dos castillos, de popa y de proa, --- los *uxers* como más pesados, ocupaban el centro en las batallas, y las galeras --- servían para las arremetidas» (p. 11); a les pp. 11-12 Bofarull dóna una llista de les embarcacions comandades el 1354 en la guerra contra Castella, entre ells six *uxers*, quatre d'ells de 120 rems, dos de 60-47.

En francès el mot apareix ja al final del S. XII sobretot en la literatura de croades. Eberenz (p. 287) inclou: a. 1196 «Li reis Richarz ne pot moivoir, / Kar il n'ont prest son estoveir, / Ses galees ne ses *uissiers* / A porter ses coranz destriers» (Ambroise, *L'estoire de la guerre sainte*, vv. 1127-30), i de Villehardouin, *Cong. de Constant.* (a. 1207-12): «Nos ferons *uissiers* a passer quatre mille et cinc cenx chevaus, et neuf mille escuiers»; en aquest altre passatge del mateix text hom parla d'obrir les portes dels *visiers*: «Adonc comencent li marinier à ouvrir les portes des *vissiers*, et à giter les ponz fors; et on commence les chevaux à traire; et li chevalier comencent à monter sor los chevaus». I en el següent passatge d'un altre text del S. XIII, citat per Eberenz, també hi ha referència a les portes del vaixell en qüestió: «Autres nés que l'en clame *huissiers* à porter chevaus, qui avoient les portes au costé de la nef derrières, et ponz